

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Бринцев О. В. Мета і принципи рекодифікації економічного законодавства України. *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Харків, 20 травня 2016 р.)* Харків, 2016. С. 13–16.
2. Резнікова В. В., Щербина В. С. Сучасний стан правового регулювання господарської діяльності. *Координата. Платформа стратегічної та законотворчої аналітики*. 24.02.2020. URL: <https://coordynata.com.ua/sucasnij-stan-pravovogo-reguluvanna-gospodarskoi-dialnosti>
3. Спасибо-Фатеева І. В. Проблеми права власності профспілок. *Університетські наукові записки*. 2007. № 2. С. 147–155.
4. Опришко В. Ф. Чергове «одержавлення профспілкового майна». *Щотижнева загальнонаціональна правова газета*. 2020. № 5. URL: <https://yvu.com.ua/chergove-oderzhavlennya-profspilkovogo-majna-2/>
5. Кушнір Р. С. Проблеми захисту у господарському судочинстві майнових прав професійних спілок у дискурсі їх статутної діяльності. *Академічні візії*. 2024. Вип. 32. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/1247/1124>

ЩОДО ПРИМУСОВОГО ВІДЧУЖЕННЯ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Мамедова С. М.

Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)
e-mail: s.mamedova@donnu.edu.ua

Непорушність права власності є одним з ключових принципів цивільного законодавства, яке закріплене положеннями ст. 41 Конституції України та п. 2 ч. 1 ст. 3, ч. 1 ст. 321 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України). Проте, з одного боку, держава гарантує непорушність такого права, а з іншого – в тій же ст. 41 Конституції та ч. 2 ст. 321 ЦК України встановлює певні винятки з нього, одне з яких стосується примусового відчуження транспортних засобів в період дії воєнного стану. Питання законодавчого врегулювання, підстав та порядку такого відчуження продовжує залишатись актуальним для більшості власників допоки воєнний стан не буде припинено.

Основний законодавчий акт, що визначає підстави примусового відчуження транспортних засобів у воєнний період, – це Конституція України. Згідно зі ст. 41, примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану [1].

Важливу в роль у цьому питанні займає ЦК України, зокрема ч. 2-3 ст. 321 встановлює, що особа може бути позбавлена права власності або обмежена у його здійсненні лише у випадках і в порядку, встановлених законом. Примусове відчуження об'єктів права власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови

попереднього та повного відшкодування їх вартості, крім випадків, встановлених ч. 2 ст. 353 цього Кодексу [2].

Тож якщо йдеться про примусове відчуження з метою суспільної необхідності, то таке відчуження відбувається тільки на платній основі. Спеціальна норма, яка врегульовує це питання, – це ст. 353 ЦК України, яка іменує реквізицією таку підставу для примусового відчуження майна з метою суспільної необхідності. Аналізуючи ст. 353, можна окреслити, що залежно від підстави проведення примусового відчуження, виділяють два види реквізиції: реквізиція за надзвичайних обставин (ч. 1 ст. 353 ЦК України, яка відбувається за умови попереднього і повного відшкодування вартості майна); реквізиція в умовах воєнного або надзвичайного стану (ч. 2 ст. 353 ЦК України – з наступним повним відшкодуванням його вартості). Другий вид реквізиції, який досліджується в цій роботі, хоча і встановлює повне відшкодування вартості транспортного засобу, проте передбачає його відшкодування не одразу. До того ж згадана стаття не містить ні порядку такого відчуження, ні правил встановлення суми відшкодування. Деталізація цих питань міститься в більш спеціальних нормативно-правових актах до воєнного стану.

Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» визначає загальний порядок реквізиції під час дії воєнного стану. Згідно зі ст. 6 цього закону, під час мобілізації для задоволення потреб ЗСУ, інших військових формувань можуть вилучатися транспортні засоби підприємств, установ, організацій і громадян [3]. Варто звернути увагу, що ця норма оперує трьома окремими термінами: «вилучення», «безоплатне залучення», та «примусове відчуження». Аналіз двох останніх є цікавим для подальшого дослідження на предмет існування певних суперечностей з принципом непорушності права власності, а точніше, винятком з нього, з приводу підстав примусового позбавлення саме права власності, що включає три правомочності, а не окремо тільки права користування.

Проте, продовжуючи далі дослідження порядку реквізиції, треба зазначити, що в п. 47 ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» визначено суб'єктів, які уповноважені приймати рішення про відчуження рухомого майна для потреб оборони – такими є військові адміністрації населених пунктів на відповідній території [4].

Сама ж процедура такої реквізиції визначена Законом України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», згідно з якою реквізиція відбувається на підставі рішення військового командування, яке може бути здійснене у взаємодії з місцевими органами влади. Такі дії мають бути оформлені актом про примусове відчуження або вилучення майна, який засвідчує факт передачі транспортного засобу державі.

З приводу питання компенсації доцільно згадати вище досліджені положення ст. 41 Конституції та ст. 353 ЦК України, що власники транспортних засобів ма-

ють право на компенсацію з наступним повним відшкодуванням вартості реквізованих транспортних засобів. Питання компенсації додатково врегульовано ст. 9-10 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», а також стаття 6 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» закріплює, що порядок компенсації шкоди, завданої транспортним засобам внаслідок їх залучення під час мобілізації, визначається Кабінетом Міністрів України. Імовірно, йдеться про Постанову КМУ № 998 від 31 жовтня 2012 р. «Про питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану» [5].

Питання викликає, які строки вбачаються за «наступним» повним відшкодуванням та щодо оцінки вартості такого майна. В загальних рисах відповіді на ці питання можна знайти в ч. 2-3 ст. 10 Закону України «Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану», що компенсація за реквізоване майно в умовах правового режиму воєнного стану з наступним повним відшкодуванням його вартості здійснюється протягом п'яти наступних бюджетних періодів, правового режиму надзвичайного стану – протягом одного наступного бюджетного періоду після скасування правового режиму воєнного чи надзвичайного стану за рахунок коштів державного бюджету. Оформлення документів для примусового відчуження або вилучення майна, а також оплата витрат з оцінки майна, яке відчужується, здійснюються військовим командуванням, органом, що прийняв рішення про таке відчуження або вилучення, за рахунок коштів державного бюджету [6].

Однак на практиці питання компенсації та правомірності оформлення відчуження може викликати суперечки, і в таких випадках власники звертаються до суду для захисту своїх прав. Судова практика щодо цих питань є доволі неоднозначною. Тому, враховуючи вищевикладене, деякі питання примусового відчуження транспортних засобів у воєнний період, зокрема особливості порядку такого відчуження та відшкодування вартості реквізованого майна, ще потребують подальшого наукового дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ПОСИЛАНЬ

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
3. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44. Ст. 416.
4. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
5. Про питання здійснення повної компенсації за майно, примусово відчужене в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Постанова КМУ № 998 від 31 жовтня

6. Про передачу, примусове відчуження або вилучення майна в умовах правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Закон України від 17 травня 2012 р. № 4765-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 15. Ст. 99.

ЩОДО МОЖЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ СПЕЦІАЛІЗОВАНОГО СУДУ В УКРАЇНІ У ПОСТВОЄННИЙ ПЕРІОД

Мартинюк О. В.^{1*}, Гайду С. В.²

^{1,2}*Донецький національний університет імені Василя Стуса, Вінниця (Україна)*

*e-mail: o.martynyuk@donnu.edu.ua

Проблема захисту прав і свобод людини та громадянина наразі є однією з ключових в Україні, а в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності, оскільки нормальне функціонування суспільства та держави стає неможливим. У майбутньому (у поствоєнний період) одним із викликів для нашої держави стане питання розробки та впровадження ефективного правового механізму для реалізації захисту прав і свобод людини та громадянина. Відтак задля забезпечення легітимності рішень у справах про міжнародні злочини необхідним вбачається вдосконалення національної судової системи та її адаптації до потреб правосуддя щодо протиправних діянь, вчинених в умовах збройного конфлікту.

Однією з моделей, що можуть бути застосовані для належного судового розгляду справ про міжнародні злочини, є створення Спеціалізованого суду. Відповідно до Висновку № 15 (2012) Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про спеціалізацію суддів створення Спеціалізованого суду є виправданим лише за умови, що це сприяє покращенню адміністрування судочинства. Такий підхід може бути сприятливим для забезпечення високої якості як судових процесів, так і самих судових рішень [1].

До проблем, які можуть бути вирішені утворенням Спеціалізованого суду, належать: по-перше, порушення розумності строків судового розгляду; по-друге, недостатня мотивація рішень; по-третє, накладення непропорційного покарання; по-четверте, неправильна кваліфікація діянь обвинуваченого тощо.

Беззаперечною уявляється теза про те, що розгляд суддями справ про міжнародні злочини вимагає глибоких знань як з міжнародного публічного права загалом, так і окремих його галузей зокрема, а саме міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права, розуміння принципів їх застосування до конкретних обставин справи, а також опрацювання значного масиву практики міжнародних трибуналів та судів.

Модель створення Спеціалізованого суду в певний спосіб може вирішити ці проблеми, залучаючи до розгляду справ експертів-міжнародників. Перевагою цієї моделі, порівняно із запровадженням спеціалізації у судах загальної юрисдикції,